

Els cavalls de batalla de l'estàndard occidental

AMANDA ULLDEMOLINS SUBIRATS *Universitat de Georgetown*

RESUM: En aquest article s'estudia com es realitzen tres variables morfològiques en el model de llengua oral que es difon en l'àrea tortosina a través dels tres locutors tortosins del *Telenotícies* de TV3 i de 29 mestres de primer de primària de 20 poblacions de la frontera administrativa catalanovalenciana.

PARAULES CLAU: estàndard oral, occidental, tortosí, polimorfisme, morfologia.

Common topics of the Catalan Western standard

ABSTRACT: This article aims to analyze how three morphological features are used in the spoken standard by three Tortosin journalists that appear in the newscast *Telenotícies*, broadcasted by TV3, and by 29 Tortosin teachers from 20 towns located on the border between Catalonia and the Region of Valencia.

KEY WORDS: oral standard, western, Tortosin, polymorphism, morphology.

1. Introducció

Els mitjans de comunicació audiovisual i el sistema d'ensenyament són els agents d'estandardització més potents de les societats contemporànies (BELTRAN CALVO; SEGURA-LLOPES 2017, p. 80). En aquest article ens centrem en aquests dos àmbits per a esbrinar el model de llengua oral que ambdós vehiculen en l'àrea tortosina. De fet, agafem com a objecte d'estudi el territori tortosí atès que aquest geolecte s'estén per tres administracions diferents –Catalunya, Aragó i el País Valencià–, i això ens permetrà determinar si els periodistes i els mestres d'aquesta zona implementen patrons lingüístics dissemblants segons l'adscripció territorial.

En concret, estudiem tres fenòmens que presenten diferents connotacions entre els parlants segons la regió: els demostratius, els possessius tònic i el numeral *dos* en femení. A més, hem seleccionat aquestes tres variables lingüístiques perquè es

NOTA. Aquesta recerca s'ha dut a terme en el marc del projecte FFI 2016-80191-P, «Extensión social de la norma lingüística en los medios de comunicación», dirigit per Daniel Casals i finançat pel Ministerio de Economía y Competitividad (2017-2021). De la mateixa manera, s'inclou en el Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània (2017 SGR 1696).

presenten, en les obres normatives de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), com a polimòrfiques, això és, coexisteixen dos o més variants per a expressar el mateix concepte.

Per a dur a terme la investigació, prenem com a corpus d'anàlisi, d'una banda, els tres periodistes tortosins que participen en el *Telenotícies* de TV3 (Boquizo, Llambrich i Sorribes). La tria d'aquest programa es deu a dos factors: en primer lloc, hem escollit els noticiaris atès que és l'espai en què s'empra un model de llengua més formal, això és, és el màxim referent de la llengua estàndard oral (CASALS; FAURA 2010, p. 40). En segon lloc, les diferents edicions del *Telenotícies* són el programa amb més audiència de TV3, tal com assenyalen les dades de l'empresa Kantar Media sobre el període temporal de l'1 de setembre de 2016 al 31 d'agost del 2017, franja en què es va dur a terme el seguiment de les intervencions dels locutors i, doncs, la recollida de les dades lingüístiques.

A més, entre les gravacions objecte d'estudi es diferencia la locució de la veu en off, en què hi ha un text escrit redactat, de l'emissió en directe, en què hi ha la possibilitat de trobar més trets genuïns, ja que el discurs sol ser més fluid i, per tant, no té tanta base escrita. Complementàriament al seguiment de les intervencions de cada periodista, els hem entrevistat per a descobrir l'opinió que tenen sobre la seua varietat i la posició que prenen com a agents de vehiculació de l'estàndard occidental.

El segon bloc d'anàlisi, el del sistema educatiu, el conformen vint-i-nou mestres de primer de Primària de vint localitats que se situen a banda i banda del riu Sénia, la frontera natural entre Catalunya i el País Valencià. En particular, estudiem onze ensenyants catalans de nou municipis de la comarca del Montsià i divuit tutors d'onze localitats del nord valencià. A continuació, es mostren en gris fosc les poblacions que apareixen en el present estudi:

Mapa 1. Localitats de la M-TdS objecte d'estudi. Font: elaboració pròpia.

En aquest cas, el mètode d'investigació principal que vam seguir fou l'enregistrament d'una lliçó de cada tutor. El còmput global de minuts gravats és de 1.647 (27 hores i 27 minuts). Cal advertir el lector que els percentatges que s'ofereixen sobre un fenomen fan referència únicament a les realitzacions detectades en les gravacions. En altres paraules, la suma del total de percentatge dependrà de la concurrència d'aquell tret en els enregistraments. El segon sistema de recollida de dades fou un qüestionari destinat als docents, que aquí citem com a *Qüestionari per als docents*. Concretament, es va dissenyar un test curt que els ensenyants de les escoles examinades van contestar per escrit anotant-hi les formes que empen oralment a l'aula. En tercer lloc, es van consultar els llibres de text que s'usen en aquests col·legis i se'n va fer un buidatge de les variants lingüístiques analitzades en aquesta investigació. Cal remarcar que els centres sempre trien edicions que es publiquen *ad hoc* per a la seua regió. D'aquesta manera, l'anàlisi de les solucions que els mestres difonen es complementa amb l'examen de les formes que el material escolar vehicula, ja que són els dos models de l'estàndard que hi ha a l'escola (l'oral i l'escrit).

2. Anàlisi de les dades

A continuació, presentem, per un cantó, els resultats del buidatge de les peces informatives dels periodistes tortosins. Per l'altre cantó, oferim les solucions extretes de les gravacions dels docents i les comparem –quan és possible– amb les difoses als manuals escolars. Finalment, contraposem totes aquestes dades amb les directrius marcades per les obres de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. A més, l'exposició s'acompanya dels fragments de les entrevistes als locutors i comentaris dels ensenyants objectes d'estudi.

A propòsit de les publicacions dels ens normatius, prenem, en primer lloc, el fascicle sobre morfologia de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (1992 [1999³]) de l'IEC i la *Gramàtica de la llengua catalana* (2016). En segon lloc, mostrem les prescripcions de la *Gramàtica normativa valenciana* (GNV) (2006), de l'AVL. Circumstancialment, consultem la disposició de les formes examinades en els diccionaris de l'IEC, el DIEC 2, i en el de l'AVL, el DNV.

2.1. *Demostratius*

Els demostratius característics del tortosí són les formes *este, esta, estos* i *estes*, tal com assenyalen Navarro i Cubells (2010, p. 274).

En aquest cas, els periodistes ebrenes tenen el mateix patró lingüístic en les connexions en directe que en les gravacions de la veu en off. D'una banda, el 66% de locutors –Llambrich i Sorribes– usa majoritàriament els demostratius simples, per tant, se serveixen de les formes del seu parlar. Únicament en una ocasió, Llambrich

alterna les variants tortosines amb els demostratius reforçats en una intervenció en directe al *Telenotícies*:

I per este adoctrinament és pel qual els han detingut. [...] Sospiten que aquestes dos, estos dos detinguts [...] De fet, sospiten que aquestes persones tenien *vàries* línies telefòniques.

TN Migdia del 2-2-2017

Tanmateix, en l'entrevista, Llambrich explica que a l'ensenyament obligatori només va aprendre que podia emprar el determinant reforçat *aquest*, tant en el codi escrit com en l'oral. Això referma que «en el vessant escrit s'ha fet una lectura restrictiva de l'obra de Fabra, i en el vessant oral l'explicitació del model encara es troba a les bece-roles», tal com sentència Pradilla (1996, p. 71).

Altrament, en l'entrevista a Sorribes, el locutor explica com els assessors lingüístics de la Secció d'Informatius de TV3 tracten el caràcter polimòrfic de l'estàndard oral:

En lo meu cas, he trobat lingüistes que m'han fet canviar alguna cosa i he hagut de forçar una mica per a què me *dixen* dir «dos» en lloc de «dues», «este» en lloc d'«aquest» i «seua» en lloc de «seva». ¹ Tot depèn del lingüista i de la seua sensibilitat. El plantejament que els faig és el següent: a l'Empar Marco, la correspon-sal de València, tu li permetries dir «dos» no? *Pos* a mi també m'ho has de per-metre; a mi no me *dixaven* dir «dos».

Per tant, el correspon-sal tortosí assenyala que hi ha un comportament heterogeni, quant a la pluralitat de l'estàndard oral, entre els diversos correctors de TV3.

Finalment, el 33% de locutors –Boquizo– sempre estén les variants literàries *aquest*, *aquesta*, *aquests* i *aquestes*. A propòsit de la tria de les formes del demostratiu, Boquizo comenta, a l'entrevista:

L'este no puc, quan treballo, no m'agrada.

D'altra banda, durant l'entrevista, la locutora fa servir únicament la solució tortosi-na. És més, pel que fa a aquesta variable, Boquizo és conscient que canvia segons la situació comunicativa i el canal:

Per exemple, a mi *este* me costa molt dir-ho, sobretot quan ho poso per escrit. Me costaria molt.

1. Aquest fragment també afecta els altres dos trets que estudiem en aquest treball.

Veiem, doncs, com la periodista senienca prefereix difondre, d'una manera conscient, les solucions reforçades.

Amb referència a les escoles enquestades del sud de Catalunya, trobem que el 73% dels docents utilitza sistemàticament els demostratius típics tortosins. Per contra, hi ha un 18% que fa un ús irregular tant de les formes tradicionals d'aquest geolacte com de les que tenen reforçament inicial com *aquest*, *aquesta*, *aquests*, *aquestes* –esteses en la resta de territori de Catalunya. Recordem que en la *Proposta* (1990 [1999³, p. 12]) s'assenyala que «el locutor ha de ser conseqüent i actuar d'acord amb la seva pròpia competència lingüística; això vol dir que no ha de barrejar, per exemple, trets fonètics i morfològics propis dels parlars occidentals amb d'altres propis dels orientals».

Aquesta alternança es pot exemplificar en el comportament de la mestra d'Alcanar, que a l'inici de la gravació –quan està tensa i és coneixedora que està sent enregistrada– fa servir exclusivament les variants com *aquest*. Ara bé, a mesura que es va relaxant i concentrant en la lliçó i en els xiquets, va abandonant aquestes primeres formes fins a difondre únicament les variants locals –és a dir, *este* i derivats. Com veiem, la pressió de saber que t'estan examinant té conseqüències en la tria de les solucions lingüístiques. En altres paraules, la mestra vol demostrar que coneix i domina l'«estàndard»² i, per això, se serveix de les formes estàndard que creu que són més aptes per a utilitzar a la gravació que són, tanmateix, les típiques de la varietat central del bloc oriental.

Finalment, el 9% dels docents enquestats (1 mestra) difon exclusivament els demostratius amb reforçament. Es tracta de l'ensenyant originària de Lleida, on la forma típica del demostratiu és *aquest* (VENY; MASSANELL 2015, p. 248). Pel que fa als motius que indueixen les ensenyants ebrenques a vehicular les variants al·lòctones hi ha, en primer lloc, el model establert als llibres de text. Així mateix, en el 100% del material escolar de Catalunya únicament trobem les variants *aquest*, *aquesta*, *aquests* i *aquestes*.

En segon lloc, hi ha el fet que el demostratiu *este* i els seus derivats no tenen tradició ni en el llenguatge estàndard oral ni en l'escrit, com detallarem al final de l'apartat.

Per tot això, es manifesta que les mestres del Montsià, en l'intent d'advocar per un model de llengua formal dins de l'aula, usen les solucions *aquest* i derivats en lloc de les variants tortosines, que, al capdavall, són adequades per a les situacions comunicatives que es poden donar a l'escola.

Quant a les mostres recollides en els centres valencians, el 67% dels docents recorre exclusivament a les formes sense reforçament dels demostratius. Per conse-

2. Al llarg d'aquest article exposarem la confusió que existeix entre els docents sobre els conceptes *llengua estàndard* i *varietat del català central*. Com es fa palès en aquest exemple, per a la majoria de mestres les variants estàndard són solament les que formen part del català central, que, d'altra banda, són les úniques que han vist en els llibres de text i de lectura i les que han sentit per televisió.

güent, si comparem els dos blocs de resultats –els de Catalunya i els del País Valencià– ens adonem que en ambdós territoris les solucions més promogudes en aquest nivell educatiu són les característiques de la zona tortosina.

Tanmateix, com ocorre en les poblacions catalanes, el 17% dels ensenyants valencians combinen les dues formes dels demostratius. De fet, hem detectat l'auto-correcció –més concretament, ultracorrecció– en dos casos. Mostrem el més evident:

I este, aquest ou, d'on sortirà.

Tutor de Cervera del Maestrat (Baix Maestrat)

En la gravació es percep que el mestre s'adona que està usant *esta* i, de cop, repeteix la frase canviant el demostratiu per *aquest*. Amb tot, aquesta dinàmica és constant en determinats docents. En conseqüència, aquest tutor rectifica perquè erròniament suposa que la variant més adequada per a l'escola, tot i que no és la que fa servir normalment, és *aquest* i no *este*.

Finalment, el darrer 5% correspon a la mestra d'una escola de Vinaròs que empra sistemàticament el demostratiu reforçat *aquest*. Podem atribuir aquest ús exclusiu de les formes típiques estàndard del català oriental –presentes també en les comarques centrals del nord-occidental– a la tradició, en la llengua escrita, de vehicular únicament aquestes solucions.

És més, Baldaquí Escandell (2015, p. 130) considera que el polimorfisme en aquesta variant –plasmata, com veurem tot seguit, en les obres codificadores– és percebut com un element que distingeix els models de llengua de l'IEC –i l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana– i el de l'AVL.

En conseqüència, en el material didàctic que s'usa a les aules valencianes –tant els llibres de text com les fitxes que creen els docents– la variant usada per al demostratiu és *este* i els seus derivats en el 79% del material examinat. Per tant, en les escoles valencianes tortosines, les formes simples no entren en conflicte amb les reforçades perquè els llibres escolars ja difonen les variants simples. Això es deu al fet que al País Valencià, com s'indica en la GNV (2006, p. 132),

en l'actualitat, les formes simples són generals en la llengua oral, i són majoritàries també en la ràdio, en la televisió i en els texts d'algunes institucions públiques valencianes. Les formes reforçades s'usen de manera preferent en registres escrits d'àmbits com ara el literari o l'universitari.

D'aquesta afirmació podem extraure que, almenys en els primers cursos de l'ensenyament obligatori, convé vehicular les solucions simples, tal com s'indica a *Propostes per a un llibre d'estil que servisca de marc de referència a les editorials valencianes per a l'elaboració de materials curriculars en valencià* (2004, p. 9):

En els primers cursos de l'educació primària s'usaran les formes dels demostratius simples [...]. Posteriorment, s'usaran de manera opcional les formes simples (*este, eixe...*) o les reforçades (*aquest, aquesta, aquests o aquestos, aquestes; aqueix, aqueixa, aqueixos, aqueixes*).

Es tracta, doncs, d'un tret que es va aplicant de forma gradual en l'ensenyament, amb l'objectiu que els estudiants tinguin accés

sobretot en els nivells més bàsics [...] al domini de la seua modalitat lingüística més pròxima i, de manera progressiva, al model estàndard amb les particularitats que pugua adoptar en els diversos territoris, és a dir, a les solucions lingüístiques més destacades de les altres varietats geogràfiques, històriques o socials.

AVL (2004, p. 3)

Ara bé, tot i que no trobem cap document normatiu de l'AVL en què faça explícita la prioritització³ dels demostratius sense reforçament en els registres més formals, en el model lingüístic de les seues redaccions institucionals sempre usa les solucions simples. En altres paraules, l'ens de caràcter normatiu valencià demostra la preferència per aquestes variants a través de la documentació que publica.

Això no obstant, la *Proposta* (1992 [1999³, p. 19]) indica que, en l'oralitat, les formes tortosines són únicament pròpies de l'àmbit restringit. Tanmateix, recordem que, segons les instruccions del document normatiu,

la forma que és qualificada d'àmbit restringit pot ésser usada fora del seu àmbit, perquè forma part de l'estàndard, però l'usuari ha de tenir present que no és la d'ús més general.

IEC (1992 [1999³, p. 12])

Per tant, a partir d'aquesta referència hem de deduir que el concepte d'àmbit depèn més de la consciència de l'usuari que no pas de l'extensió d'una determinada solució. Ara bé, en l'opuscle de *Fonètica*, s'exposa:

Són considerats propis d'un àmbit restringit aquells trets característics d'un determinat dialecte però proveïts de prestigi en el seu àmbit i que en conseqüència són recomanables quan la locució va dirigida a un auditori lingüísticament uniforme.

IEC (1990 [1999³, p. 12])

3. La mateixa circumstància es repeteix en els incoatius *-ix-* o *-eix-*.

De la mateixa manera que la *Proposta*, la GIEC (2016, p. 601) anota tant les variants simples com les reforçades. Això no obstant, disposa les formes tortosines entre parèntesis i, alhora, apunta que «en els registres formals són preferibles les reforçades». La disparitat de judicis sobre aquest tret es pot relacionar amb el concepte *poder lingüístic* que introdueix Lamuela (1987, p. 68):

Es pot parlar de *poder lingüístic* per a referir-se a l'índex de funcionalitat de les diverses varietats lingüístiques utilitzades dins d'una comunitat determinada: la màxima funcionalitat defineix una situació de dominació que es caracteritza, a més, per la tendència expansiva que atorga el caràcter referencial. Les varietats lingüístiques amb índexs de funcionalitat menors que el d'alguna seva concurrent es troben en una situació de subordinació.

És més, podem enllaçar aquesta afirmació amb la noció d'*endodiglossia*, emprada per Buj Alfara (2001) i Pont (2003) a propòsit de la llengua de l'ensenyament de la zona ebreca. Amb tot, segons Montoya Abat (2006, p. 57), els demostratius representen –juntament amb els increments dels verbs incoatius– «l'autèntic cavall de batalla de la codificació». De fet, unes ratlles més amunt hem assenyalat la vacil·lació de l'IEC a l'hora de determinar l'àmbit d'aquestes formes –en l'oralitat.

En aquest cas concret, és interessant consultar els diccionaris normatius per a constatar quina jerarquia atorguen a aquests elements lingüístics. Al DIEC2, la variant principal del doblet és *aquest*, mentre que al DNV no s'estableix cap relació de sinonímia entre les dues formes. Això és, la mateixa definició i els mateixos exemples apareixen en les dues entrades, però canvien la forma del demostratiu. Josep Lacreu, cap de la Unitat de Recursos Lingüísticotècnics de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, ens ha explicat al llarg d'una conversa que aquesta és la solució que es pren quan no hi ha un consens total entre els membres de l'AVL a l'hora de fixar el mot principal en un doblet.⁴ D'aquesta manera, les dues variants són presentades com a formes generals.

2.2. Possessius tòpics

Homogèniament amb la resta del bloc occidental de la llengua catalana, en tortosí les formes del femení dels possessius són amb *wau*, o siga, *meua*, *teua*, *seua*, i els respectius plurals, *meues*, *teues*, *seues* (VENY; MASSANELL 2015, p. 248).

En aquest tret, el model que difonen els periodistes no és homogeni. Per un cantó, un 33% dels locutors –Boquizo– vehicula en directe i en off les variants estàndards dels possessius de l'àrea oriental, com ara *la seva opinió* i *la seva història*.

4. Això també succeeix en altres parelles etimològiques com *inflar/unflar* i *assentar/asseure*.

En aquest sentit, i a propòsit del model de llengua difós pels mitjans de la CCMA, Marí (2007, p. 35) resumeix:

Amb la perspectiva dels anys transcorreguts, podem afirmar que s'ha avançat en aquesta direcció [difusió de la composicionalitat], però que l'aparició de models territorials o manuals d'estil específics d'un mitjà (també territorial) ha tendit a reforçar la compartimentació regional de l'estàndard oral, de manera que les opcions minoritàries en alguna de les demarcacions administratives han tendit al desús, encara que siguin les més esteses en el conjunt del territori de la llengua. [...] en serien una mostra: al País Valencià s'imposa la desinència *-e*, i en la resta del territori desapareixen de l'estàndard els possessius *meua, teua, seua*.

Com veiem, doncs, en els mitjans audiovisuals del Principat impera un model de llengua majoritàriament monomòrfic, fins i tot en variants –com els possessius–, que, a priori, són elements menys connotats negativament –si els comparem, per exemple, amb els demostratius o amb l'increment dels verbs incoatius.

Per l'altre cantó, un altre 33% –Llambriç– alterna les formes tortosines amb les orientals en les connexions en directe, és a dir, *la seua defensa*, però *la seva exparella*, per bé que en les peces de la veu en off sempre fa servir les variants ebrenques, com ara *la seua tornada a la presó*. De fet, Creus i Romero (1999, p. 34) indiquen, sobre el model de llengua difós pels locutors de ràdio de Lleida, que «la realització de la forma patrimonial *meua, seues* és esporàdica, ja que les formes d'ús general són les formes escrites generals *meva*».

Finalment, el 33% restant –Sorribes– divulga els possessius occidentals en tots els contextos, com ara a *de les seues cases*. És més, com hem assenyalat en l'apartat de demostratius, el corresponsal ebrenç explica en l'entrevista que els assessors lingüístics li «dixen» emprar la seua forma genuïna.

Pel que fa al segon àmbit d'estudi, en les escoles catalanes, en el 45% de les mestres hem localitzat únicament les variants típiques en exemples com *la meua taula*. No obstant això, el 9% de docents fa un ús indiscriminat d'aquestes solucions i barreja les solucions de l'occidental amb les de l'oriental –sense *wau*. D'aquesta manera, en la mestra de les Cases d'Alcanar hem detectat *les seues llibretes* i *les teves fitxes*. En aquest cas, podem suposar que la mescla de formes es deu al fet que aquesta docent, tot i ser originària de Castelló de la Plana, va començar a treballar de mestra a Barcelona i després a Tarragona, dues localitats en què les marques del possessiu són *meva, teva, seva* i derivats. Així, la docència en aquests territoris –a més del model lingüístic que es vehicula en els llibres de text– l'ha influenciat. Finalment, el darrer 9% –corresponent a la docent lleidatana– vehicula les variants estàndard del català oriental. Resulta il·lustratiu l'argument de Massanell i Messalles (2012, p. 101), que assenyalava la diferent consideració que tenen les formes del pos-

sessiu a l'àrea del nord-occidental segons si es judiquen com a variants dialectals o com a estàndard:

Des d'un punt de vista de la llengua dialectal, *meua* és la variant tradicional tant del català nord-occidental com del valencià, entre d'altres. Des de la perspectiva de l'estàndard, en canvi, *meua* és la forma triada i difosa al País Valencià, on no presenta cap problema de vitalitat, mentre que *meva* ho és al Principat. Un nord-occidental, doncs, l'única variant que percep com a estàndard és *meva*, i no pas *meua*, que pot considerar «dialectal» en sentit pejoratiu, per molt que l'estàndard planificat la incorpori.

Com hem detallat en l'apartat introductori, els mestres de les escoles que hem examinat han omplert un qüestionari en què –entre altres activitats– havien d'escriure la frase *El meu gos és menut* en femení. Amb això, pretenem saber quina de les formes del possessiu estenen a l'aula en el llenguatge oral. Pel que fa a les escoles catalanes, el 55% de les docents anota *meva* mentre que un 45% escriu la variant genuïna *meua*.

Si comparem les respostes del qüestionari amb les dades que hem localitzat en l'enregistrament, excepte en un cas les docents que fan servir les formes tortosines a la gravació han escrit *meua*, i el mateix succeeix amb la tutora que utilitza les solucions sense *wau*. L'excepció és la mestra de l'escola de la Galera, que diu que en l'oralitat vehicula la variant *meua*, tot i que al *Qüestionari per als docents* apunta la forma *meva*. Ara bé, si parem atenció als comentaris que han anat fent les mestres durant la visita a l'escola, veiem que no estan segures de les solucions que han escrit. Per exemple, la tutora de Santa Bàrbara diu:

Tot el que he anotat sé que no està bé, però ho dic així, no és estàndard.

Aquesta afirmació demostra, en primer lloc, que els ensenyants només coneixen les formes de l'estàndard codificat del català central, i en segon lloc, que hi ha una confusió entre la varietat estàndard i la varietat del català central.⁵ Veny i Massanell (2015, p. 82) assenyalen aquest equívoc:

El dialecte hegemònic, aquell en el qual es basa exclusivament o prioritàriament la llengua estàndard, no sol ser considerat pels parlants com una varietat dialectal.

Alhora, relacionem aquesta concepció amb la idea de poder lingüístic que hem detallat en l'apartat anterior. Tanmateix, és interessant comentar el cas de la tutora d'una

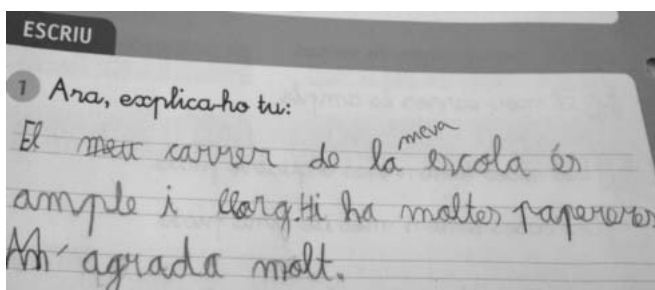
5. De fet, al llarg de les dècades, hi ha hagut autors que han parlat de *subestàndard* o *estàndards regionals* perpetuant, doncs, la noció que l'estàndard base és el del català central. En aquest article, però, hem defugit d'aquests conceptes atès que, com sentència Auer (2005, p. 7), «there is no 'standard dialect' of a language according to my usage of the term, but only a standard variety».

de les escoles de Sant Carles de la Ràpita, que contesta la fitxa distingint entre les formes que usa en el canal oral i les que emprava en l'escrit. Així, diu que a l'aula oralment estén *meua*, però que escriu *meva*. La mestra d'Alcanar ho justifica així:

Jo dic *xocolate*, però escriu *xocolata*. És així com està als llibres de text. Me passa lo mateix en *meua* i *meva*.

Aquest comentari palesa la influència que tenen els manuals escolars no només en el model lingüístic dels alumnes, sinó també en el dels docents, ja que els serveix de patró. Massanell i Messalles (2012, p. 100) sostenen que, en territori nord-occidental, no només els trets genuïns no estàndard poden patir un retrocés per la pressió de les formes referencials, «sinó també aquells que s'integren en l'estàndard planificat però no en el difós». Conseqüentment, doncs, els docents prenen els llibres escolars com una obra referencial –com a base i model: si una forma no hi apareix, consideren que no és acceptada en l'estàndard i, de retruc, en la normativa. Així, si bé els tutors tenen nocions de què és la llengua estàndard, desconeixen les formes tortosines incloses en les obres de codificació.

De fet, l'exemple de més avall mostra com aquesta docent –la de l'escola d'Alcanar– ha corregit un exercici del manual de Llengua (BLANCH; ESPOT 2014, p. 80) d'un alumne i apunta –al llibre de text del xiquet– la variant oriental *meva* –que apareix al material escolar d'aquesta localitat– en lloc de *meua*.

Imatge 1. Exemple del model de llengua escrit de la mestra d'Alcanar

Si ens fixem en el segon bloc de resultats, el relatiu a les escoles valencianes, el 33% dels mestres se serveix de les solucions occidentals com *la teua casa*. Per contra, l'altre 11% usa sistemàticament les variants orientals. Concretament, es tracta de la mestra de l'escola 14 de Vinaròs –que també escriu la solució sense *wau* al *Qüestionari per als docents*– i la del centre 28 de Benicarló –que hi anota la forma genuïna.

En darrer lloc, un 5% estén tant *meua* com *meva*, amb els respectius derivats, per més que hem de tenir en compte que correspon a la tutora de l'escola 12 de Vinaròs,

que, com hem dit més amunt, ha treballat molts d'anys en centres de l'àrea del català oriental de Catalunya.

Si, a més, comparem aquests resultats amb les respostes del *Qüestionari per als docents*, notem que el 94% dels tutors apunta que, a classe, difon la forma territorial. Estranyament, doncs, hi ha un comportament incoherent en la majoria dels docents. Les dades recollides mostren que fan servir els possessius orientals, però ells anoten que vehiculen les variants tradicionals. Sospitem que aquesta disparitat de formes pot ser deguda a la pressió de ser observats i de saber que l'autora d'aquest treball és catalana, malgrat que en totes les visites als centres educatius es remarcava que era originària de la zona i, per això, parlava la mateixa varietat geolectal. Una anècdota relacionada amb aquesta qüestió és la frase que la directora d'una escola de Benicarló va dir a la mestra que era objecte d'estudi mentre pensaven que la investigadora no els sentia:

Ella és d'**aquí** baix, però ve d'**allà** dalt.

Aquesta declaració il·lustra com la dicotomia *aquí/allà* marca la distinció entre grups. D'una banda, ser d'Alcanar, de la mateixa comunitat de parla, incita que es creï confiança més ràpid entre l'equip directiu de l'escola i l'observadora, però, de l'altra, que aquesta darrera treballi a Barcelona –ciutat catalana per antonomàsia– produeix una sensació de desassossec i recel en els directors, caps d'estudi i alguns tutors enquestats, la majoria de vegades, en els centres del País Valencià. En efecte, creiem que situacions d'aquesta índole s'haguessin evitat si en lloc de venir de la Universitat Autònoma de Barcelona l'enquestadora pugés d'una universitat valenciana, en què se sap que parlen més paregut a la varietat territorial de la zona. Per tant, en aquells moments l'autora d'aquest treball no només no era considerada part de la comunitat de parla, sinó que a més era situada fora de la comunitat lingüística (ULLDEMOLINS SUBIRATS, 2018).

Així doncs, la tensió, els nervis i el fet de saber que la investigadora treballa a Barcelona creiem que poden propiciar l'aparició de variants orientals, que sempre apareixen barrejades amb les formes tortosines. Cal esmentar que els enregistraments duren, de mitjana, 61 minuts. Aleshores, és poc possible que el mestre pugui mantenir durant tota la lliçó un model que no és el que usa habitualment.

En darrer lloc, a propòsit de les variants vehiculades en el material escolar, en el 100% de llibres usats en les escoles de Catalunya hi ha les variants sense *wau*. Tanmateix, convé fer memòria i recordar que el 2002 es va aprovar una proposició no de llei sobre el model lingüístic dels llibres de text i de la docència en català en què el Parlament de Catalunya instava el Govern

que els llibres de text homologats incloguin les propostes normatives que abasten tot el diasistema lingüístic, seguint els criteris de l'Institut d'Estudis Catalans, i en cap cas no corregeixin formes lingüístiques genuïnes de cap dialecte.

Ara bé, com acabem de veure, aquesta recomanació no s'ha pres en consideració, ja que els manuals només ofereixen les variants estàndard del català oriental. Per contra, en el 79% d'exemplars del País Valencià, apareixen els possessius amb *wau*. El 21% restant correspon al material que dissenya una mestra d'una escola de Benicarló. Per tant, el 100% de les editorials segueix la recomanació de l'AVL (2004, p. 8) en què es recomana, a partir del criteri d'adopció de formes preferents, l'ús de les variants genuïnes valencianes, això és, amb *-u-*. És a dir, a diferència del que passa a la riba nord del riu Sénia, el material escolar estén i legitima les variants que l'alumne porta de casa. De fet, Aragonés (2000, p. 23) raona sobre aquesta conjuntura:

Trobem que els escolars aprenen un model de llengua diferent segons la comunitat autònoma on se troben, escriuen i lligen de manera diferent, i, com a resultat, en un grup de parlants que tenien moltes afinitats lingüístiques, les diferències s'estan accentuant geogràficament, en els seus usos formals, i generacionalment, en els seus usos col·loquials.

Finalment, a propòsit de la consideració normativa d'aquestes solucions, per un cantó, la *Proposta* (1992 [1999³, p. 20]) resol que les formes amb *wau* són pròpies de l'àmbit general, com també la GIEC (2016, p. 609). Per l'altre, la GNV (2006, p. 136) exposa el paradigma occidental *i*, sota, apel·lant l'ideari d'un model lingüístic convergent amb la resta de diasistema, aplega, en una nota, les formes orientals.

2.3. Variabilitat del numeral dos segons el gènere

En tortosí, el numeral *dos* no té flexió de gènere, per tant, és característic dir, per exemple, *dos municipis* i *dos capitals* (VENY; MASSANELL 2015, p. 259).

En relació amb les dades recopilades en les intervencions dels periodistes, en les connexions en directe el 100% dels locutors vehicula el numeral *dos* com a forma invariable. Així, trobem *dos noves construccions*. Això sí, en les gravacions de la veu en off canvia el paradigma i podem establir tres comportaments diferenciats.

En primer lloc, el 33% dels periodistes –Boquizo– sempre distingeix el gènere, de manera que trobem *dues setmanes*. En l'entrevista, Boquizo explica que, tot i que sap que *dos* es pot emprar d'una manera invariable, si està escrit *dues* «perquè t'ho corregixen o perquè ho he escrit jo», diu *dues*.

De la mateixa manera, Creus i Romero (1999, p. 34) anoten que, entre els locutors lleidatans, «majoritàriament s'usa la forma femenina del numeral *dues*, i fins i tot es documenten casos de la forma col·loquial central [‘duyēs] en locutors nord-occidentals».

En segon lloc, en un altre 33% dels locutors tortosins –Llambriç– concorren les dues formes possibles, és a dir, hi localitzem *dues ocasions*, però, també, *dos filles*. En tercer lloc, el darrer 33% –Sorribes– estén en totes les gravacions de la veu en off el numeral invariable *dos*, com ara en *dos tones*. Per tant, quan prepara el discurs, escriu en el guió la forma *dos*, que, prèviament a l'enregistrament, ha estat corregit per l'equip d'assessors lingüístics de TV3. Recordem, en aquest sentit, que el periodista ebrenc declara, en l'entrevista, que vehicula aquest numeral sense la flexió de gènere amb el vistiplau dels correctors de la cadena.

Respecte del gruix de dades recopilades en les escoles tortosines, el 64% de les mestres dels centres ebrencs usa aquest numeral de manera invariable. Així, hem trobat *dos formes*. Cal advertir que no hem tingut en compte els moments en què la docent llegia del llibre de text, ja que en el 100% del material didàctic de Catalunya es promociona la distinció de gènere, com indicarem més avall. Altrament, el 9% de les ensenyants fa un ús variat d'aquest tret, o siga, diu *les dues erres* i la locució *a la una, a les dos i a les tres: silenci*.

Aquests casos d'heterogeneïtat es deuen a la diversificació estilística, és a dir, dins de l'aula el mestre es val de dos models lingüístics: d'una banda, el que fa servir quan exposa algun tema de la lliçó, i de l'altra, el que empra quan parla o dona instruccions als alumnes. Així, hi podem distingir dos registres: el primer, més elevat i formal, sol aparèixer quan el docent es dirigeix a tot el grup per a ensenyar un tema que té més planificat o menys. El segon, més relaxat, es detecta quan l'ensenyant té una conversa amb un xiquet individualment –on hi ha més proximitat– i quan, d'una manera espontània, es dirigeix als alumnes o narra alguna anècdota.

En altres paraules, les particularitats del territori –*una, dos, tres, silenci*– sorgeixen en el registre més natural i relaxat quan l'ensenyant conversa amb els alumnes i quan no hi ha cap suport escrit –això és, el manual. En canvi, les variants estàndard formals del català central brollen quan el mestre està explicant quelcom relacionat amb el temari –[la regla de] *les dues erres*–, sovint a partir del llibre de text. Així, el to interpersonal –regulat segons si té més o menys audiència– condiciona el llenguatge dels ensenyants.

Sobre els resultats obtinguts en les gravacions al País Valencià, el 39% dels mestres fa servir la forma *dos* de manera invariable, com ara *dos camisetes*. Seguidament, el 17% de docents usa d'una manera barrejada *dos* i *dues* com a numeral femení. Així, trobem *dos xiquetes*, però *dues esses*. Novament, relacionem aquesta diversificació de formes amb el canvi de registre que acabem de comentar unes ratlles més amunt, pel que fa a les escoles catalanes. Per tant, el primer bloc de dades es troba en un context en què el mestre parla més distesament amb els alumnes, mentre que el segon té lloc quan el tutor exposa alguna qüestió del temari.

A continuació, mostrem un esquema que exposa la diversificació estilística segons el to interpersonal:

Audiència	To interpersonal	Formes lingüístiques
Tota la classe	formal	estàndard català central
Pocs alumnes	informal	estàndard occidental

Figura 1. Distribució del to interpersonal a l'aula.

En resum, hi ha una distribució de formes condicionada pel to interpersonal –és a dir, la distància entre l'emissor i el receptor– i pel canal, això és, si és l'oral, l'escrit o l'oral i escrit alhora (o siga, l'oral planificat). Conseqüentment, en el context amb més proximitat –quan hi ha un sol receptor– i en el canal oral s'usa la variant genuïna *dos*, mentre que en un to interpersonal més allunyat –davant de tot el grup de la classe– i en un discurs més planificat es fan servir les variants de l'estàndard oral del català central. Finalment, un 11% dels mestres vehicula *dues*, per tant, trobem casos com *les dues coses* i *les dues meravelles*.

De fet, el 100% dels llibres de text analitzats de les escoles del País Valencià vehicula el doblet *dos/dues*. Això és deu al fet que la tradició literària i acadèmica valenciana ha mantingut majoritàriament la distinció de gènere en aquest numeral.

És més, la flexió de gènere del cardinal *dos* és un dels aspectes en què es mostra la voluntat de les institucions lingüístiques de representar la diversitat lingüística en la codificació, ja que la variant *dos* és invariable quant al gènere en tot el bloc occidental (VENY; MASSANELL 2015, p. 259). En la *Proposta* (1992 [1999³, p. 21]), però, aquest fenomen rep la marca d'«admissible», que indica que hi ha una altra forma que és «sempre preferible», i, en conseqüència, és recomanable substituir l'admissible per l'altra variant, tal com hem explicat en l'apartat dels demostratius. Igualment, la GIEC (2016, p.626) prescriu que «encara que en certs parlars s'usa com a invariable la forma *dos*, en els registres formals és preferible mantenir la variació de gènere».

D'una manera similar, la GNV (2006, p. 143) formula que, «en els registres formals» –deduïm que orals i escrits–, s'admet la distinció de gènere ja que, tradicionalment, en les obres literàries i acadèmiques –com les proposades per l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana– s'ha fet servir i s'ha prioritzat la diferenciació de gènere en aquest cardinal. Tot i això, com en el cas dels demostratius simples, en el patró lingüístic dels documents de l'AVL sempre apareix la solució *dos* com a única forma per al masculí i per al femení.

3. Conclusions

Dels resultats d'aquest estudi es desprenen diverses conclusions. Tot seguit les presentem distingint els dos sectors analitzats i, en darrer lloc, exposem uns comentaris

conjunts amb relació a la vehiculació de les tres variables lingüístiques examinades en el territori tortosí.

En primer lloc, a propòsit dels locutors tortosins de TV3, es prova que el demostratiu sense reforçament –*este, esta* i els seus plurals– és connotat com un símbol d'identificació grupal. Tanmateix, pel que fa als possessius, no es pot traçar cap model atès que la divergència entre els tres periodistes és màxima i hi trobem les tres circumstàncies possibles: l'ús sistemàtic de les formes tortosines, l'alternança entre les variants centrals i les tortosines i, en darrer lloc, la difusió exclusiva de les solucions sense *wau*. D'altra banda, aquesta multiplicitat de comportaments posa de manifest que la majoria dels locutors desconeix que les variants tradicionals són estàndard. De retruc, s'evidencia l'escassa implantació de la composicionalitat i el polimorfisme que l'estàndard català pregona.

Per contra, el numeral *dos* és invariable en la totalitat de peces en directe, tot i que en les intervencions de la veu en off apareixen els tres escenaris possibles –manteniment de *dos*, alternança *dos* i *dues* i difusió general de *dues*. En aquests casos, la difusió de la variant estàndard del català central ve induïda per la influència de la modalitat escrita, això és, per l'oral planificat dels enregistraments en off. Tal com s'ha dit, el canal escrit afavoreix l'ús de les formes no genuïnes en l'oralitat. Com veiem, doncs, es produeix un efecte retroactiu entre el codi escrit i l'oral, ja que el segon s'assimila al primer.

D'aquí, doncs, que el grau d'integració del tortosí en l'estàndard difós dels periodistes tortosins del *Telenotícies* de TV3, pel que fa a les variables que analitzem, es defineix per l'ús fragmentari de les variants territorials estàndard. Per tant, vehiculen un model de llengua restrictiu, no només perquè és incomplet, sinó també perquè barreja patrons lingüístics i perquè difon, així, un model irreal a la totalitat de l'audiència –tant a la de l'àrea oriental com a la de l'occidental. Convé fer ressaltar aquesta darrera idea atès que els mitjans de comunicació esdevenen un referent de la llengua formal per a la comunitat lingüística. És més, els usuaris del tortosí –i també del català occidental– disposen de comptades ocasions per a sentir les formes estàndard occidentals en els registres formals.

En segon lloc, amb relació al model de llengua estès pels docents, notem com l'aparició de les variants tradicionals de la morfologia nominal divergeix segons l'adscripció a un determinat territori delimitat administrativament. Això s'expressa en el llenguatge oral dels ensenyants mitjançant la vacil·lació entre la solució tradicional tortosina i la de l'estàndard estès per mitjà dels manuals escolars –i, generalment, en els mitjans de comunicació. En concret, les variants tortosines dels tres fenòmens estudiats fluctuen, en el discurs dels ensenyants a l'aula, amb les respectives del català central –que han gaudit i gaudeixen de prestigi en la llengua escrita a tot el domini lingüístic–, això és, les variants reforçades dels demostratius, les formes sense *wau* i la variabilitat de *dos-dues* pel que fa al gènere.

Alhora, aquest comportament revela que els ensenyants vehiculen les solucions considerades prioritàries per les respectives acadèmies. O siga, una de les conclusions que es desprèn d'aquest estudi és que, en realitat, per a les tutores catalanes, l'acadèmia lingüística encarregada de fixar l'estàndard és l'IEC, mentre que els docents valencians segueixen les directrius de l'AVL. Així, els mestres se cenyeixen a les variants objecte d'estandardització per part de les institucions lingüístiques, encara que no siguin les seves formes tradicionals. Aquesta conjuntura la trobem en l'ús de les solucions sense *wau* en el mode escrit de les ensenyants catalanes. Per consegüent, aquest seguiment de les directrius marcades pels ens normatius dona a entendre que, en la codificació, les acadèmies prioritzen unes variants davant d'altres i, per tant, en pauten la vehiculació. Dit d'una altra manera, únicament les formes prioritzades per les acadèmies es converteixen en variants referencials i gaudeixen, doncs, d'un grau més elevat de poder lingüístic.

A banda, convé evidenciar que a la classe hi conviuen dos patrons lingüístics semblants, tant en les mestres catalanes com en els docents valencians. Concretament, concloem que la representació geoelectal en el discurs dels docents depèn del registre. És més, aquesta diversificació estilística té en compte els quatre factors que es consideren a l'hora de distingir els registres: el camp, el mode, el tenor funcional i el to interpersonal (HALLIDAY; MCINTOSH; STREVEN 1964 i GREGORY; CARROLL 1978).

La diversificació estilística emergeix, per un cantó, en situacions en què el camp temàtic fa referència a la lliçó del manual de text, el mode és oral tot i que amb força planificació –per la presència del llibre escolar– el tenor funcional és explicatiu i el to interpersonal és formal ja que el docent es dirigeix a tot el grup classe. Per aquest fet, quan es dona aquesta conjuntura, hi ha un percentatge més elevat de probabilitat que apareguin elements al·lòctons provinents del català central –recordem: tant en docents ebrenques com del Maestrat– en el discurs dels ensenyants, com és ara el demostratiu reforçat *aquest* i el numeral *dues*. Dit altrament, es difon un llenguatge que es caracteritza per la vehiculació de formes generals de l'estàndard –és a dir, típiques dels registres formals– genuïnes de l'àrea del català central. A continuació, es presenta, d'una manera resumida, les característiques que particularitzen aquest patró lingüístic:

1. Camp: ensenyament primari
2. Mode: oral semiplanificat
3. Tenor funcional: expositiu, unidireccional
4. To interpersonal: formal

Figura 2. Esquema del patró lingüístic de l'aula.

Aquesta variació funcional s'explicita quan es canvia el destinatari i l'objectiu de la situació comunicativa, això és, en el moment en què la distància entre l'emissor –el mestre– i el receptor –l'alumne– es redueix i quan el camp temàtic no se circumscriu a explicar el tema de la lliçó. En particular, l'ensenyant manté més elements tradicionals estàndard en el registre amb més proximitat, quan hi ha un sol alumne receptor.

Al cap i a la fi, aquest estudi fa patent que des d'aquests dos àmbits de la societat es vehicula un model lingüístic heterogeni. De fet, aquest aiguabarreig de variants ve condicionat per la inseguretats lingüística que els locutors i els ensenyants presenten a l'hora de vehicular un model de llengua estàndard. Amb tot, la inseguretats ve induïda pel desconeixement d'aquestes formes codificades i aboca, irremeiablement, a la substitució de les variants genuïnes estàndard. A banda, el caràcter unidimensional que pren l'estàndard a Catalunya contribueix a la confusió entre l'estàndard en la modalitat del català central i la llengua estàndard. Tanmateix, el punt d'inflexió és crear models referencials del tortosí i resoldre, així, la mancança actual de contextos en què aquesta varietat geolectal es manifesta en les formes estàndard formals previstes en les obres codificades. Ens enfrontem, doncs, a la incapacitat d'usar plenament la llengua en contextos referencials per als usuaris, això és, els mitjans de comunicació de massa i l'escola.

Referències bibliogràfiques

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA, 2004: *Propostes per a un llibre d'estil que servisca de marc de referència a les editorials valencianes per a l'elaboració de materials curriculars en valencià*. Disponible en línia: <<https://www.avl.gva.es/documents/31983/0/Marc+de+refer%C3%A8ncia+per+a+l%27elaboraci%C3%B3+de+materials+curriculars+en+valenci%C3%A0/e26a6756-d9d3-4504-be07-303b82b605ac>>. [Consultat el 5-5-2019].

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA, 2006: *Gramàtica normativa valenciana*, València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA, 2014: *Diccionari normatiu valencià*, València: Acadèmia Valenciana de la Llengua. Disponible en línia: <<http://www.avl.gva.es/lexicval/>> [Consultat el 5-5-2019].

A. ARAGONÉS, 2000: «La llengua oral i la proposta estàndard», dins M.J. CUENCA, V. PITARCH (ed.), *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Tortosa (4 i 5 de juny de 1999)*, Barcelona-Tortosa: Institut d'Estudis Catalans - Ajuntament de Tortosa, p. 21-28.

P. AUER, 2005: «Europe's sociolinguistic unity, or: a typology of European dialect / standard constellations», dins N. DELBECQUE; J. VAN DER AUWERA; D. GEERAERTS (ed.),

Perspectives on variation. Sociolinguistic, historical, comparative, Berlín - Nova York: Mouton de Gruyter, p. 7-42.

J. M. BALDAQUÍ ESCANDELL, 2015: «Els joves valencians i el model normatiu: valoració de les varietats formals de referència de la llengua catalana», dins C. SINNER; K. WIELAND (ed.), *Norma, ús i actituds lingüístiques. El paper del català en la vida quotidiana*, Leipzig: Universitat de Leipzig, p. 127-149.

V. BELTRAN CALVO; C. SEGURA-LLOPES, 2017: *Els parlars valencians*. València: Publicacions de la Universitat de València.

X. BLANCH; L. ESPOT, 2014: *TRAM 2.0 Llengua 1*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

À. BUJ ALFARA, 2001: *Model de llengua per a l'ensenyament. Montsià, Baix Ebre, Terra Alta i Ribera d'Ebre*. (Exemplar multicopiat.)

D. CASALS; N. FAURA, 2010: *El català als mitjans de comunicació*, Barcelona: Editorial UOC.

I. CREUS; S. ROMERO, 1999: «Els mitjans de comunicació orals a Lleida», *Llengua i ús*, núm. 14, p. 31-36.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS; SECCIÓ FILOLÒGICA, 1990 [1999³]: *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. I. Fonètica*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS; SECCIÓ FILOLÒGICA, 1992 [1999³]: *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. II. Morfologia*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS; SECCIÓ FILOLÒGICA, 1995² [1997]: *Diccionari de la llengua catalana*. En línia: <<https://dlc.iec.cat/>>. [Consultat el 11-11-2018].

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS; SECCIÓ FILOLÒGICA, 2016: *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

M. GREGORY; S. CARROLL, 1978: *Language and Situation: Language Varieties and their social Contexts*, Londres - Boston: Routledge&Kegan Paul.

M.A.K. HALLIDAY; A. MCINTOSH; P. STREVEVS, 1964: *The Linguistic. Sciences and Language Teaching*, Londres: Longmans' Linguistics Library.

X. LAMUELA, 1987: *Català, occità i friülà: llengües subordinades i planificació lingüística*, Barcelona: Quaderns Crema.

I. MARÍ, 2007: «La consolidació d'un estàndard oral: límits i condicions», *Documents*, núm. 8, p. 31-37.

M. MASSANELL i MESSALLES, 2012: *Fewe temps que no diva tants verbs!*» *Manteniment i transformació de paradigmes verbals en el català nord-occidental del tombant de segle*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

B. MONTOYA ABAT, 2006: *Normalització i estandardització*, Alzira: Bromera.

P. NAVARRO; O. CUBELLS, 2010: «El tortosí i les altres varietats del català a la diòcesi de Tortosa», dins E. CARDONA; M. VÍCTOR (coord.), *Miscel·lània en el 850è any*

versari de la parròquia de l'Aldea (1160-2010), l'Aldea: Parròquies de l'Aldea, p. 267-288.

PARLAMENT DE CATALUNYA, 2002: Resolució 1305/VI del Parlament de Catalunya, sobre el model lingüístic dels llibres de text i la docència en català. Tram. 250-02311/06. Adopció: Comissió de Política Cultural; sessió núm. 34, 11-4-2002.

<<https://www.parlament.cat/getdocie/6007644>>. [Consultat el 3-5-2019].

M. PONT, 2003: «Model de llengua a l'aula», dins A. DOMINGO (ed.), *Una radiografia social de la llengua catalana. Actes de les Jornades sobre la Llengua a les Comarques de Tarragona 2002*, Tarragona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, p. 551-557.

M.A. PRADILLA, 1996: «El procés d'estandardització: a propòsit de l'especificitat del tortosí», *Rails*, núm. 8, p. 70-76.

A. ULLDEMOLINS SUBIRATS, 2018: *Grau d'integració del tortosí en l'estàndard planificat i difós pels mitjans de comunicació i pel sistema d'ensenyament*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. [Tesi doctoral].

J. VENY; M. MASSANELL, 2015: *Dialectologia catalana*, Barcelona-Alacant-València: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona - Publicacions de la Universitat d'Alacant - Publicacions de la Universitat de València.